

ԱՐԾՈՒԱՇԷՆԻ
ԴԺՈՒԱՐԱՄԱՐՍ
ԱՆԿՈՒՄԸ

Ազգրբջանական հոգատարածքին հայփոքրիկ կողակներն՝ 46 քառ. քառակուսուհանգ Արծուաշենի կորուստը բուն հապահագուծման սեղի տուալ յատկապէս հայաստանեան ընդդիմադիր մամուլին մէջ. Ազգրբջանցիներու անակրկտապառ անհատական յարձակումով շինուած բացատրութիւնները զրեթն ոչինչ նշանակեցին ու Արծուաշենի կորուստը մինչեւ իսկ «հողի կամաւոր յանձնում» որակուեցաւ: Այս հակադրեցութիւններուն զուգահե՛ս՝ թեր ու զէմ վէճեր սեղ զտան մամուլին մէջ այն մասին թէ կարելի՞ էր պահել խնդրոյ առարկայ հողը, թէ ոչ:

Յայտնի է որ մանաւանդ վերջերս, ընդդիմութեան քիչ մը բռնադրութիւն ճակատին ու Հայաստանի իշխանութեան միջև խրամատները անդունդի վերածուած են ու ուղղակի կորուստները ամենայնուեան իրենց քննադատութիւններու, ամբաստանութիւններու համար: Գուրսէն զիտողներու մեծազոյն դժուարութիւնը կ'ըլլայ յանձնաժողովի քննադատելու կիրքով կատարուած ամբաստանութիւններու եւ կենսական հարցերու մասին ոչ -- զոհացուցիչ պաշտօնական արտայայտութիւններու խուլ աղմուկին մէջ թափանցել իրականութեան: Ատիկա հետզհետէ աւելի կը դժուարանայ երբ ամբաստանութեան ժողովքը սեղ չի ձգէր արամարանութեան եւ միւս կողմէ երբ ծանրակշիռ պատահարներ իսկ պաշտօնական կողմերու մարտնչութեամբ հարգարակ կը հանուին: Այսպէս, օրինակ մինչ ընդդիմութիւնը մինչեւ դաւաճանութեան մեղքով կը խորանէ իշխանութիւնը, այս վերջինն ալ ոչ իսկ հարկը կը տեսնէ համողիչ բացատրութիւն մը տալու թէ ինչո՞ւ տակաւին անկախ Հայաստանը բանակի ոչ իսկ կորիզ մը ունի...

Արծուաշենի պարագային քննադատական ամէնէն սուր կեցուածքը ցոյց տուաւ Ազգային Գաղտնիքի առաւել «խախտում» մանակից՝ ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթը «Ազգ»ը: Անոր Օգոստոս 11-ի թիւին «Արծուաշենի էլ ընկաւ, յայտնի էր...» խորհրդով ու «Պատմութիւնը զեռ չի տեսնել հայրենիքի նման կամաւոր յանձնում» ենթախորհրդով, Հ. Գ. ստորագրուած գրութիւնը Հայաստան -- Արծուաշեն ճամբուն բացուիլը անուղղակի աղակ կը նկատէ տարածքին պարպուելուն ու անվարան զուգահե՛տ մը կը զծէ Արծուաշենի եւ Ծահուանի ու Մարտակերտի զէպերուն միջև:

Ծանրազոյն ամբաստանադիրը ունի հետեւեալ տողերը. -- «Մարդ յուսահատութիւնից քիչ է մնում «բարի» խորհուրդ տայ որ տարածք էք յանձնում, ապակապուրիւն մի՛ արեք, յայտնէք, որ այդ ազնի տղաները չգնան գեռիւն, դուք նրանց համար ոչինչ չէք արել եւ իրաւունք չունէք...»:

Այս տեսակ մեղադրանքներու զէմ որպէս իշխանութեան կեցուածք, նախագահի մամուլի քարտուղարին Օգոստոս 9-ի ասուխտին մասին Օգոստոս 12-ի «Հայք»ին մէջ հետեւեալ արտայայտուած թիւնները կարգաւոր ի՞նչ պէտք է մտածէ մարդ. Ռ. Շուգարեան կ'ըսէ. -- «ձեռքարկում եմ ազգաբնակչական միջոցառումներ», ապա կ'աւելցնէ. -- «Արծուաշենը չպէտք է յուսալքուած պատուա դառնայ, այլ պէտք է հաւատալ այն ետ գրակութեան հնարաւորութեան»: Ծահուանի շրջանին ու Մարտակերտի զիւղերուն կորուստները ակնհերեւ է թէ որքան արամադրութիւն ձգած են «ետ գրակութեան հնարաւորութեան հաւատալը»: Գոնէ կարենայինք հաւատալ սա «ձեռնարկում եմ ազգաբնակչական միջոցառումներ»ուն մինչդեռ, ինչպէս այլուր ալ գրուեցաւ, նոյն օրերու «նազմաքաղաքական» անցքերը բաղկացան ձախողած զորակոչին հարցով գրադրիք յանձնախումբի կողմութեամբ ու ... զիմուտներով: Ինչպէս Ռ. Շուգարեան եւս կ'ըսէ նոյն ասուխտին, Բուստոտանի Արտաքին նախարարը անպարկած է տարածաշրջան ուղարկել Ռուս

աստանի խաղաղարար ուժեր: Նախագահին մամուլի քարտուղարը այդ առաջարկը որպէս կանխիկ վճարում առած, կ'կարողանայ. -- «Իսկ երբ է ԱԳ-ը չկատարի իր պարտաւորութիւնները Հայաստանի նկատմամբ, մեր վերաբերմունքը ՀԱԳ-ի նկատմամբ կը յատկացուի»:

Մէկտէ ձգելով դիմորոշում յատկացնելու բուստան պոստ տրամադրութիւնը, ի՞նչպէս չանդադրանաւ անկախութեան առաջին տարադրումներուն որոնք կը կեդրոնանային «միմիայն իր ուժին վստահելու», «երբորդ, չորբորդ, տասներորդ ուժերը բացառելու» հրաշունչ հրամայականներուն վրայ:

Արծուաշենի կորուստը փոքր «հարցաքննութեան» մը մղած է «Ազատամարտ»ը. անկման պատճառները յատկացրուելու միտքով ան զիմած է կրանտոսելի շարք մը պաշտօնատար անձներու. շրջանի զինուորական փոխ -- հրամանատարը կ'ըսէ. «Ժողովուրդը պարտաւոր չէր պայմարելու: Ժողովրդի ոգին չկար»: Յետոյ կ'աւելցնէ. «բայց երբ աւելի լաւ պատրաստուէինք, կարող էինք պահել»: Խօսելով տեղային վրայ գտնուած ուղղակի մը մը հարցուցիչներու մասին քննադատութեամբ. -- «Ինչ որ ունէինք, սին ալ, կը բացատրէ. ... Տանկերը կանգառորը մնաց այնտեղ: ... Տանկերը կանգառորը մնաց չկար: Անտ էլ չկար որ էդ գրաւուած տեխնիկան հանէինք: Արդիւնք այն եղաւ որ մերն էլ քաղցրինք, գրաւուածն էլ քաղցրինք այնտեղ»:

Այն հարցումին թէ անկումը ի՞նչ պէտք է հասկնալ, երբ ան հետեւեալ է Պաշտպանութեան նախարարին հաւաստիքներուն թէ շրջանը պաշտպանուած է, կը պատասխանէ պաշտպանութեան հիւսիս -- արեւելեան դռարի փոխ -- հրամանատարը՝ զընդդիմութեան կարծիքով շատ դժուար պաշտպանելի դերք ունէր Արծուաշենի գոր «նազմական տեսակետից պէտք է վաղուց փոխանակելինք»: Այս կարծիքը կը հիմնուի այն տուեալին վրայ որ թշնամիներով շրջապատուած նման զօտի մը մէջ երեք հարկը մարդ մշտական տագնապի ենթակայ ձգելու ոչ ոք իրաւունք ունէր:

Իրորովին տարբեր բան կ'ըսէ ուղղակի ուստիականութեան պետին տեղակալը՝ կիրակոսեան. «Տարբեր շրջաններէր ջուկատներ էին եկել, պահպանելու իրենց հողը, շատ ջուկատներ խայտառակ կեդրով հողը քողնցին ու փոխան, քողնելով մարդկանց: ... Ունէինք այդտեղ խրատականներ: Երբ 20 հոգի մարդ լինէր այդտեղ կանգնած, ամէն ձեռք կը պահուէր գիւղը: Ո՛ր էին գնացել գիճուարները, ջուկատները ... ահա հարցը»:

Օգոստոս 15-ի «Ազգ» երկօրեային մէջ նոյն նիւթը «Ինչո՞ւ յանձնուեց Արծուաշենը» խորհրդով աստղծ կ'ըլլայ քաղաքական վերլուծումի մը որ ստորադրուած է «Հայաստան -- Միջին -- Արեւելք» վերլուծական կեդրոնին Տիգրան Հայրապետեանի կողմէ: Անոր կարծիքով, եթէ նոյնիսկ հայկական ուժերը վերագրուեն Արծուաշենը, «այս պարագայում դա կը լինի սոսկ ուղղափառութիւնի տարածք, բայց ոչ երբեք հայկական բնակավայր»:

Տիգրան Հայրապետեանի վերլուծումը կ'առընչուի հետաքրքրական կէտի մը. ան կը զրէ. -- «Կարծում եմ որ Արծուաշենի անկումը կունկրտ նպատակներ է հետապնդում նաեւ Հայաստանի արտաքին բազմակարգ տեսակետից: Նախ, միջազգային ասպարէզում ադրբեջանական կաշի կողմի այսուհետեւ կը դրուի հայկական Արծուաշենի խնդիրը: Սա յատկապէս կարեւոր է ՀՀ նախագահի Միացեալ -- Նահանգներ այցի եւ ՄԱԿ-ում նրա ելույթի կապակցութեամբ»: Այս ենթակայական հարցին ետք իրաւամբ հարց կուսայ Տիգրան Հայրապետեան թէ միջազգային հանրութիւնը արդեօք պիտի ուղէ՞ հաւասարի նշան դնել կաշիի եւ Արծուաշենի միջև: Ապա ան «կործանարար» որակելով Հայաստանի քաղաքականութիւնը, հարց կուսայ թէ ովքեր

ԼՈՒՏՈՒՆԻ ՀՐԵ

Նախկին Եւկոսուալիոյ հարցին լուծումին նուիրուած լուստնի միջազգային ժողովին վեց նախագահներ ու երկու ներքին ազգային հրահրուած էին խնդրոյ առարկայ շրջանին, Սերպական ճակատին ղլխաւոր զէմքն է Սերպուտան Միլոսեւիչ՝ Սերպիոյ նախագահը: Ան Արեւմտաբլիւնեալ կողմէ կը մեղադրուի որպէս սողնաբու կողմէ կը մեղադրուի որպէս սողնաբու կողմէ իսկ ինք կը յայտարարէ թէ անմեղ է: Անտարբեր, մերայ նախագահը կը պնդէ շուտեւորէն, սերպ նախագահը կը պնդէ, որ կատարէ Եւկոսուալիոյ եւ Պոստիոյ այն կը կատարէ ենթարկուած իր եղբայր մէջ վտանգի ենթարկուած պարտականութիւնները պաշտպանելու պարտականութիւնը ճակատակ դարնան իր զէմ կատարուած ընդդիմադիր ցոյցերու, Միլոսեւիչ որ 51 տարեկան, ազգայնական դարձած նախկին ախարկիչ մըն է, կը թուի ամուրկառու լլլալ նախագահութեան: Ծարկառու լլլալ նախագահութեան: Ծարկառու փոքրահասակ զէմք մըն է Միլոսեւիչ որ պիտի պայքարի մինչեւ վերջ:

Երկրորդ նախագահ Եւկոսուալիոյ Քոստիք որ կը ղլխաւորէ Եւկոսուալիոյ (կողմայնակցութեան հանրապետութիւնը (կողմայնակցութեան հանրապետութիւնը) մուսու՝ Սերպիայէ եւ Մոնթենէկոյնէ) 71 տարեկան է. համայնալար կուսակցութեան հետ կապը իր կողմէ 1968-ին հրապարակաւ նշելէ ետք Քոստիքի Սերպերուն սպառնալիքի ենթարկուած մարտիկները, ընդդիմադիր ճակատին մարտիկները, ան սերպական ազգայնականութեան բանքերը դարձած է 80-ական թիւականներէն ու Սերպիոյ ամէնէն փնտրուած հեղինակը, սերպ ժողովուրդին հետաքրքար պատմութիւնը ցոյցանող իր գործերով: Վերջին տարիներուն եղած է Միլոսեւիչի խորհրդակցութեան եւ ղլխաւոր հեղինակներէն կը նկատուի 1986-ի Գլխաւորութիւններու Անկաղեմիային Յուշապրատնութիւններու Անկաղեմիային Յուշապրատնութիւններու վրայ յանձնուէր Եւկոսուալիոյ Սերպերուն անարդար ճակատակը:

Ժողովին հրահրեաններուն ամէն գունաւոր զէմքը, անկասկած, 62 տարեկան սերպ -- ամերիկացի այն միլիտարտէրն է որ կը կոչուի Միլան Փանիք որ Եւկոսուալիոյ Գաղտնիքային Հանրապետութեան վարչապետ նշանակուած ԳալիՖոնիոյ մէջ հարստութիւն զիւր այս զէմքը Յուլի 14-էն ի վեր կը շարեւտեան մայրաքաղաքները, հարկուծիկ խոստումներով: Սակայն Արմուտըը հարց կուսայ թէ գործելու քան ինքնավարութիւն պիտի ունենայ նախագահին նկատմամբ:

Մոնթենէկոյի նախագահը Մոմիր Պլավիովիչ 36 տարեկան տնտեսագետ է. ամէնէն երիտասարդ նախագահ վախճանեալ գաղտնակցութեան: Սերպ խնդրութեան հաւատարիմ այս գաղտնիքը կը ղլխաւորէ հանրապետութիւններ ամէնէն փոքրը եւ ամէնէն աղքատը Սթէնէկըրցիները որոնք Եւկոսուալիոյ Ազգայնականի ծովեզերեայ շրջանին մար վէճեր ունին, Եւկոսուալիոյ պարագմին կամաւորները զրկեցին Սերպ հետ որոշ միջոց մը պահելով հանդ

կանդնած են անոր ետին. կը դատապարտուեն նախագահի խորհրդական ու վերլուկան -- տեղեկատուական կեդրոնի զվար ժիրայր Լիպարիտեանը որ «Ին մոտացուեալ գովաբանում է այս նախագահը ու կործանարար բազմակարգութիւնը»: Մեղադրանքի բաժինները կը զուրէն նաեւ Աշոտ Մանուշարեանի խաւորած «Ազգային անվտանգութեան խորհուրդ»ին երբ «Ազգային անվտանգութեան տեսիլքն անգամ չի նշալու եւ Արտաքին նախարար Բաթթի Յունչեանին որ «հակառակին յայտարարութիւններ է անում ԼՂՀ-ի կարգավայրապալի իր տեսակետի վերաբերի Գրութեան աւարտին, իր գիտարները զրկ կուսան. «Հայաստանի ժողովրդին մեծ վարձութիւններ են սում եւ այսօրուայ իրաբանչիւր մի նաւոր կամ անմիտ սխալ բազմաբայի համար մեծ վնասում եւ նա մարդկանց կեանքով, տարեկալուար մարդկանց խեղուած քակասումով»: